

RAZORENI DOM I MALOLJTNičKA DELINKVENCIJA U JUGOSLAVIJI OD 1953. DO 1988.

BRANKO MILOSAVLJEVIĆ
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 316.356
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno
Received : 1990-12-21

Namjera je ovog istraživanja da se ispita odnos između maloljtničke delinkvencije i razorenog doma u Jugoslaviji u razdoblju 1953-1988. Ispitivanje je izvršeno na oficijelnim podacima za populacije mladih od 14 do 18 godina: razoreni dom; maloljtnička delinkvencija iz razorenog doma i maloljtnička delinkvencija iz potpunih porodica (prisutna oba biološka roditelja). Od 1953 do 1988 u Jugoslaviji je bilo 1.680.330. djece iz razorenog doma i ukupno maloljtnih delinkvenata 200.098 (adolescenata od 14 do 18 godina koji su osuđeni od nadležnih sudova za određene krivične delikte).

Rezultati istraživanja pokazuju: prvo, da je oko 2,5 puta više maloljtnih delinkvenata iz potpunih porodica nego iz razorenog doma; drugo, da trend rasta obima djece koja žive u razorenom domu ne prati povećanje obima maloljtničke delinkvencije, nego srazmjerno trendu pad maloljtničke delinkvencije (korelacije između razorenog doma i maloljtničke delinkvencije su negativnog predznaka i kreću se od $-.62$ do $-.76$ $P < 0,01$); treće, da među maloljtnim delinkventima iz razorenog doma ima najviše adolescenata koji potiču iz rastavljenih brakova. Dobiveni rezultati su prodiskutovani u vezi sa nalazima drugih autora i nekim teorijama maloljtničke delinkvencije.

Univerzalno je gledište da potpuna porodica (prisutna oba biološka roditelja) predstavlja primaran zahtjev za socijalizaciju djece. To podrazumjeva, kako konstatiraju Wells i Rankin (1986), da jedan roditelj ne može da zamjeni drugog roditelja kao model socijalnog učenja (imitacija, identifikacija) i kao faktor materijalnog osiguranja, kontrole, socijalne i emocijalne podrške i oslonca. Drugim riječima, razoreni dom konstituše redukciju ekonomskih, socijalnih i psiholoških mogućnosti porodice u socijalizaciji djece. Na tim osnovama, pored

ostalog, konstituisana je hipoteza da razoreni dom (broken home) uzrokuje maloljetničku delinkvenciju. Neka istraživanja podupiru tu hipotezu (npr. Monhan, 1957, Wattenberg i Saunders, 1954, Jenkins, 1957, 1966, Gordon, 1962, Chilton i Markle, 1972, Sigeman, 1966, Milić i Delagić, 1984, Canter, 1982), ili hipotezu da je razoreni dom faktor koji smanjuje barijere za delinkventno ponašanje, društvo (Gold, 1970, Monhan, 1957, Rosen i Kathleen, 1982, Sterne, 1964, Willkinson, 1974). Također, u nekim teorijama maloljetničke delinkvencije (npr. teoriji socijalne kontrole) se nalaze osnovi za podršku hipoteze o razorenom domu kao uzroku maloljetničke delinkvencije. Tako prema teoriji socijalne kontrole (social control theory, autor Hirschi, 1969) koja je zamišljena kao opšta teorija delinkvencije (kriminaliteta), posebno maloljetničke delinkvencije, delinkventno ponašanje nastaje kada se veza sa društvom smanjuje ili prekida. Porodica je primarni izvor socijalne privrženosti, povjerenja u socijalne institucije, konvencionalnog reda i induktor kojim se održavaju konvencionalna ponašanja. Prema tome, hipoteza da je razoreni dom uzročnik maloljetničke delinkvencije temelji se na univerzalnom shvatanju o primarnosti porodice u socijalizaciji djeteta kao i u nekim teorijama maloljetničke delinkvencije. Međutim nasuprot tome, i činjenici da istraživanja ovog problema traju više od pola vijeka, naše znanje o utjecaju razorenog doma na maloljetničku delinkvenciju je nesigurno. O tome svjedoče studije (npr. Wells i Rankin, 1985., 1986.) u kojima se, između ostalog, konstatira da u mnogim istraživanjima nema izvještaja o tome kako je definisan "razoreni dom" i maloljetnička delinkvencija i da ima malo nalaza koji se mogu uzeti za eksplanaciju maloljetničke delinkvencije. Također, prema istraživanjima i navodima autora (npr. Voorhis i saradnici, 1988, Wells i Rankin, 1985, 1986; Milosavljević, 1986, Zvonarević, 1976) veza između razorenog doma i maloljetničke delinkvencije je skromna ili nikakva, odnosno maloljetnička delinkvencija se ne može reducirati na razoreni dom. Međutim, pored takvih nalaza sve se više revitalizira pažnja istraživača prema strukturi porodice, razorenom domu i maloljetničkoj delinkvenciji. Razloge tome nalazie Wells i Rankin (1985, 1986), što nam se čini prihvatljivim, u demografskim, ideološkom i teorijskom trendu. Savremeni demografski trend karakterišu i promjene u strukturi porodice. U mnogim zemljama, Rankin i Wells to ilustriraju podacima iz USA, raste broj rastava brakova i mladih koji ne žive u potpunim porodicama (sa oba biološka roditelja). Prema tome, u porastu je razoreni dom, a kako znamo i obim maloljetničke delinkvencije je u dramatičnom porastu u nizu zemalja. Npr. u Jugoslaviji je 1953. bilo 3710 maloljetnih delinkvenata, a 1988. godine 6795 maloljetnika.

Ideološki faktori, kako su ih naznačili Wells i Rankin (1985 i 1986), očituju se u promjenama tradicionalnih i konvencionalnih shvatanja o porodici kao osnovnom elementu socijalnog reda, također, potiču istraživanja značaja porodične

strukture za ponašanje mladih. Treći faktor, prema Wellsu i Rankinu (1985, 1986), se odnosi na razvoj teorija maloljetničke delinkvencije. Među takve teorije spadaju teorija socijalne kontrole i teorija socijalnog učenja Akersa (1979).

U literaturi, kako smo već spomenuli, postoje oprečna gledišta o odnosu razorenog doma i maloljetničke delinkvencije. Takva stajališta su prisutna i u Jugoslaviji. Naša namjera je da provjerimo ta stajališta na oficijelnim podacima o razorenom domu i maloljetničkoj delinkvenciji u periodu od 36 godina. Prema tome, cilj ovog istraživanja je da se ispita odnos između razorenog doma i maloljetničke delinkvencije u Jugoslaviji u razdoblju 1953-1988.

M e t o d a

a) Nezavisna varijabla.- Kao nezavisna varijabla uzet je razoreni dom, koga, u ovom istraživanju, čine: djeca rođena van braka, djeca rastavljenih brakova i djeca na bilo koji drugi način ostala bez jednog roditelja.

b) Zavisna varijabla.- Ovu varijablu čini maloljetnička delinkvencija. Pod maloljetničkom delinkvencijom u ovom istraživanju podrazumjevaju se mladi dobi od 14 do 18 godina koji su osuđeni od nadležnih sudova na izdržavanje određenih kazni.

c) Ispitanici.- Uzrok ovog ispitivanja čine podaci o broju: vanbračne djece (1.201.532), djece iz rastavljenih brakova (478.798), maloljetnih delinkvenata iz potpunih (143.619) i nepotpunih porodica (56.479).

d) Postupak.- Podaci za ovo ispitivanje prikupljeni su iz oficijelnih publikacija Saveznog zavoda za statistiku Jugoslavije kao što su: Demografska statistika Jugoslavije (izdanja za godine od 1953 do 1990) i Statistički godišnjak Jugoslavije (izdanja za godine od 1953 do 1990). Podaci su prikupljeni za period od 1953 do 1988. godine. Ovaj period uzet je jer su za taj period postojali oficijelni akti iz kojih su se mogli prikupiti podaci za ovo istraživanje.

R e z u l t a t i i d i s k u s i j a

U razdoblju od 36 godina procent maloljetnih delinkvenata iz potpunih porodica kreće se (Tablica 1) od 60 do 81, a iz razorenog doma od 18 do 40.

Izračunati zajednički procenti za cijelo razdoblje pokazuju da je u periodu od 36 godina bilo 71.77% maloljetnih delinkvenata iz potpunih porodica, a 28.23% iz razorenog doma (Tablica 1). Prema tome, u Jugoslaviji je od 1953 do 1988. bilo oko 2,5 puta više maloljetnih delinkvenata iz potpunih porodica nego iz razorenog doma. Ovaj nalaz, koji se temelji na oficijelnim podacima, saglasan je drugim nalazima (npr. Voorhis i saradnici, 1988. Wells i Rankin, 1985, 1986; Zvonarević, 1976. Milosavljević, 1986), koji pokazuju da u populaciji maloljetnih delinkvenata ima više mladih iz potpunih nego iz nepotpunih porodica.

Ispitivanje odnosa između populacije vanbračna djeca i maloljetnička delinkvencija i populacije djece iz rastavljenih brakova i maloljetničke delinkvencije, pokazuje da se iz ovih populacija regrutuju u različitim procentima maloljetni delinkventi (Tabela 2). Iz populacije vanbračna djeca regrutuje se (posmatrano po godinama od 1953 do 1988) od 0.3 do 1% maloljetnih delinkvenata, a iz populacije djeca iz rastavljenih brakova od 4 do 17% maloljetnih delinkvenata. Ako se ima u vidu da prva skupina obuhvata u rasponu od 10000 do 14000 djece, a druga skupina (vanbračna djeca) u rasponu od 30000 do 39000, onda se vidi da su postoci maloljetnih delinkvenata iz tih skupina neznatni (Tablica 2). Ovim se još jednom pokazuje da razoreni dom nije značajan izvor maloljetničke delinkvencije. To, uostalom, pokazuje činjenica da iz tako velikih skupina razorenog doma samo neznatan procenat postaje maloljetni delinkvent.

Korelacije između populacija: total razoreni dom, djeca iz rastavljenih brakova, vanbračna djeca i maloljetničke delinkvencije su negativnog predznaka (Tablica 3). Svi negativni koeficijanti korelacije su statistički značajni i pokazuju da trend rasta obima djece koja žive u razorenom domu ne prati povećanje obima maloljetničke delinkvencije, nego srazmjernom tome trendu pad maloljetničke delinkvencije iz tih skupina. To, također, pokazuje da je razoreni dom nepouzdan kriterij za objašnjenje maloljetničke delinkvencije.

Ispitivanje kakva je čestina ulaska u maloljetničku delinkvenciju s obzirom na tip razorenog doma, odnosno da li je veća frekvencija ulaska u maloljetničku delinkvenciju iz populacije vanbračna djeca ili populacije djeca iz rastavljenih brakova, pokazuje sljedeće: Prvo, značajno je više maloljetnih delinkvenata iz skupine djeca rastavljenih roditelja nego iz skupine vanbračna djeca. Zajrdnički procent za period 1953 do 1988. za prve je 23.63%, a za druge (vanbračna djeca) 4.60% (Tablica 1). Drugo, iz populacije djeca iz rastavljenih brakova, koja je manja za oko 3 puta od populacije vanbračna djeca (Tablica 2), regrutira se veći broj maloljetnih delinkvenata za oko 12 puta nego iz populacije vanbračna djeca.

Zajednički procent za prve je 9.87, a za druge (vanbračna djeca) 0.76%. Prema tome, ispitivanje kakva je čestina ulaska u maloljetničku delinkvenciju prestavlja veći rizik tip razorenog doma "rastava braka", nego tip razorenog doma "vanbračna djeca". Ovaj nalaz je sukladan nalazima (npr. Wells i Rankin, 1985) u kojima se pokazuje da rastava braka prestavlja veći incident za maloljetničku delinkvenciju u odnosu na druge vidove razorenog doma.

Z a k l j u č a k

Postoje teorijske i empirijske osnove da je porodica primarni faktor u socijalizaciji i da se, sledstveno tome, može očekivati da razoreni dom ima dominantan utjecaj na maloljetničku delinkvenciju. Međutim, rezultati našeg kao i drugih istraživanja su suprotni tome očekivanju. Naši nalazi o 2.5 puta većem broju maloljetnih delinkvenata iz potpunih porodica nego iz razorenog doma i maloljetničke delinkvencije prestavljaju činjenice koje pokazuju da razoreni dom sam po sebi nije dovoljan eksplanans uzroka maloljetničke delinkvencije. Maloljetnička delinkvencija je multidimenzionalan socijalni fenomen koji se pogrešno pokušava reducirati na razoreni dom.

Tablica 1: Maloljetnička delinkvencija i potpuna porodica i razoreni dom

Osuđene maloljetne osobe dobi od 14 do 18 godina									
		Potpuna porodica				Razoreni dom			
God.	Total	Broj	% u odnosu na total	VANBRACNA DJECA		DJECA IZ RASTAVLJENIH BRAKOVA		UKUPNO RAZORENI DOM	
				Broj	% u odnosu na total	Broj	% u odnosu na total	Broj	% u odnosu na total
1953	3710	2252	60,70	145	3,91	1313	35,39	1458	39,30
1954	3687	2217	60,13	172	4,67	1298	35,20	1470	39,87
1955	4401	2780	63,17	183	4,16	1438	32,67	1621	36,83
1956	4414	2838	64,29	185	4,19	1391	31,52	1576	35,71
1957	3378	2138	63,29	131	3,88	1109	32,83	1240	36,71
1958	2700	1702	60,04	123	4,56	875	32,40	998	36,96
1959	3000	1914	63,80	112	3,73	974	32,47	1086	36,20
1960	2422	1440	59,45	154	6,36	828	34,19	982	40,55
1961	2658	1618	60,87	164	6,17	876	32,96	1040	39,13
1962	2898	1876	64,73	216	7,46	806	27,81	1022	35,27
1963	3220	2094	65,03	222	6,90	904	28,07	1126	34,97
1964	3998	2650	66,28	270	6,76	1078	26,96	1348	33,72
1965	4689	3249	69,29	278	5,93	1162	24,78	1440	30,71
1966	5572	3865	69,36	272	4,88	1435	25,76	1707	30,64
1967	5663	4635	81,85	325	5,74	703	12,41	1028	18,15
1968	6468	4514	69,79	189	2,92	1765	27,29	1954	30,21
1969	6607	4742	71,77	334	5,06	1531	23,17	1865	28,23
1970	7178	5123	71,37	355	4,95	1700	23,68	2055	28,63
1971	7563	5573	73,69	327	4,32	1663	21,99	1990	26,31
1972	8565	6304	73,60	377	4,40	1884	22,00	2261	26,40
1973	7075	5297	74,87	302	4,27	1476	20,86	1778	26,13
1974	7859	5815	74,00	352	4,48	1692	21,52	2044	26,00
1975	7196	5423	75,36	394	5,48	1379	19,16	1773	24,64
1976	7273	5409	74,37	298	4,10	1566	21,53	1864	25,63
1977	6833	5026	73,55	279	4,09	1528	22,36	1807	26,45
1978	5266	3949	75,00	213	4,04	1104	20,96	1317	25,00
1979	5307	3904	73,56	227	4,28	1176	22,16	1403	26,44
1980	6095	4476	73,44	264	4,33	1355	22,23	1619	26,56
1981	5738	4252	74,10	261	4,55	1225	21,35	1486	25,90
1982	5703	4261	74,72	244	4,28	1198	21,00	1442	25,28
1983	7129	5398	75,72	327	4,59	1404	19,69	1731	24,28
1984	7246	5316	73,36	320	4,42	1610	22,22	1930	26,64
1985	7705	5814	75,46	316	4,10	1575	20,44	1891	24,54
1986	7087	5360	75,63	281	3,97	1446	20,40	1727	24,37
1987	6795	5101	75,07	302	4,44	1392	20,49	1694	24,93
1988	7000	5294	75,63	281	4,01	1425	20,36	1706	24,37
Total	200098	143619	71,77	9195	4,60	47284	23,63	56479	28,23

Tablica 2. Tipovi razorenog doma i maloljetnička delinkvencija

Godine	Tipovi razorenog doma		Maloljetnička delinkvencija			
	Broj djece iz rastavljenih brakova	Broj vanbračne djece	Iz rastavljenih brakova	% u odnosu na broj djece iz rastavljenih brakova	Vanbračna djece	% u odnosu na broj vanbračne djece
1953	10029	34527	1313	13,09	145	0,42
1954	10124	36397	1298	12,82	172	0,47
1955	13013	36392	1438	11,05	183	0,50
1956	14059	37811	1391	9,89	185	0,49
1957	14915	37511	1199	7,44	131	0,35
1958	16100	38611	875	5,43	123	0,32
1959	14421	37488	974	6,75	112	0,30
1960	15623	37510	828	5,30	154	0,41
1961	17254	35656	876	5,07	184	0,46
1962	17176	33972	806	4,80	216	0,63
1963	17549	34660	904	5,15	222	0,64
1964	17230	33763	1078	6,25	270	0,79
1965	19865	33745	1162	5,82	278	0,82
1966	11243	33231	1435	12,76	272	0,81
1967	12000	32384	703	5,85	325	1,00
1968	10549	33282	1765	16,73	189	0,57
1969	10113	32619	1631	15,13	334	1,03
1970	10113	30715	1700	16,81	355	1,15
1971	10673	30455	1863	15,58	327	1,07
1972	11296	30733	1884	16,68	377	1,23
1973	11296	29294	1476	13,06	302	1,03
1974	12476	29818	1692	13,56	352	1,18
1975	12945	30403	1379	10,65	394	1,29
1976	12785	31639	1566	12,25	298	0,98
1977	13234	30955	1528	11,55	279	0,90
1978	12870	30421	1104	8,58	213	0,70
1979	12527	30250	1176	9,38	227	0,75
1980	12185	31062	1355	11,12	264	0,84
1981	12128	30598	1256	10,34	281	0,85
1982	12573	32005	1198	9,53	244	0,76
1983	12550	32311	1404	11,19	327	1,01
1984	12738	32068	1610	12,64	320	0,99
1985	14032	33298	1575	11,22	316	0,96
1986	13472	33763	1446	10,73	281	0,83
1987	13580	35710	1392	10,25	302	0,84
1988	13962	36598	1425	10,21	281	0,77
Total	478798	1.201.532	47284	9,87	9195	0,76

Tablica 3

Koeficijenti korelacije. kolona 1 između populacije djeca iz razorenog doma (djeca iz rastavljenih brakova + djeca rođena van braka) i maloljetničke delinkvencije iz te populacije po godinama od 1953 do 1988;

kolona 2 između populacije djeca iz rastavljenih brakova i maloljetničke delinkvencije iz rastavljenih brakova po godinama od 1953 do 1988; kolona 3 između populacije vanbračna djeca i maloljetničke delinkvencije iz te populacije po godinama od 1953 do 1988

	K o l o n e		
	1	2	3
Koeficijenti korelacije	-.70	-.62	-.76
xP <	0,01	0,01	0,01

xP = svi koeficijenti korelacije značajni su na označenoj razini.

Litetratura

- Akers L.R., Krohn D.M., Kaduce-Lanza, I. and Radosevich M., 1979. Social learning and Deviant Behavior, *American Sociological Review* 44, 636-655.
- Canter R. 1982., Family corelates of male and female delinquency, *Criminology* 20, 149-167.
- Chilton R., Markle G., 1972., Family disruption, deliquent conduct and the effect of subclassification, *American Sociological review* 37, 93-99.
- Gold M., 1970., *Deliquent Behavior in American City*, Belmont, Brooks/Cole
- Gordon I.J., 1962., *Human development: Birth to adoloescence*, Harper Row, New York.
- Hirschi T., 1969., *Cause of Delinquency*, Berkeley: University of California Press.
- Jankins R., 1957., Motivation and frustration in delinquency, *Journal of orthopsychiatry* 27, 528-537.
- Jenkins R., 1966., Psychiatric syndromes in children and their relation to family beckgrounds, *Journal of orthopsyciatry* 36, 450-457.
- Milić S., Delagić A., 1984., Maloljetnilka delinkvencija na području općine Osijek i naše iskustvo u radu s maloljetnicima, *Forenzično psihijatrijske aktualnosti* 9. 38-44.
- Milosaavljević B., 1986., Razoreni dom i fenomenologija maloljetničke delinkvencije u posljernatnom i novijem razdoblju u Jugoslaviji, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 25. 99-109.
- Monahan T., 1957., Family status and the deliquent child: A reappraisal and some new fidings, *Social Forces* 35, 251-258.
- Rosen L. and Kathleen N., 1982., Broken homes., Pp. 126-135. in L. Savitz and N. Johnston (eds.) *Contemporary Criminology*, New York, J. Willey and Sons.
- Siegean A. W., 1966., Father absence during childhood and asocial behavior, *Journal of Abnormal Psychology* 71. 71-74.
- Sterne R., 1964., *Delinquent Conduct and broken homes*, New Haven, Conn: College and University Press, Sudick, David.
- Voorhis V. P., Cullen T. P., Mathers A. R., Garner C. C., 1988., The impact of family structure and quality on delinquency: Comparative assessment of structural and functional factors, *Criminology* 26., 235-261.
- Wattenberg W. and Saunders F., 1954., Sex differences among juvenile offenders, *Sociology and social research* 39(1)., 24-31.

- Wells E. L., Rankin H. J. 1985., Broken homes and juvenile delinquency: An empirical review, *Criminal Justice Abstract* 17., 249-272.
- Wells E. L., Rankin H. J. 1986. The broken homes model of delinquency: Analytic issues, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 23., 68-95.
- Wilkinson K., 1974., The broken family and juvenile delinquency: Scientific explanation or ideology?, *Social Problems* 21., 726-739.
- Zvonarević M., 1976., *Socijalna psihologija*, Školska knjiga, Zagreb.

*Branko Milosavljević: BROKEN HOMES AND JUVENILE DELINQUENCY
IN YUGOSLAVIA FROM 1953 - 1988*

S u m m a r y

The purpose of this study was to determine the effect of broken home on juvenile delinquency in Yugoslavia during the period from 1953 to 1988. The research was conducted of official data for: children from broken homes, juvenile delinquents from broken homes and juvenile delinquents from complete homes (families with both biological parents present). In Yugoslavia during the period from 1953 to 1988 there were 1.680.330 children from homes and 200.098 juvenile delinquents (adolescents 14-18 years old were sentenced in court for certain criminal delicts).

The results from this research show: first, that there were about 2.5 times more juvenile delinquents from complete homes than from broken homes; second, that the trend of increase in number of children who live in broken homes was not parallel to the increase in amount of juvenile delinquency; to the contrary, there was a proportional decrease in juvenile delinquency (all correlation coefficients between broken home and juvenile delinquency were negative numbers in the range from -.62 to -.76 significant at .01 level); and, third, that majority of juvenile delinquents from broken home category came from divorced parents.

The results are compared with the data of other authors and discussed in terms of some theories of juvenile delinquency.